

De Eraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 13 Januari 1907. No. 1515.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau; Warmoesstraat 96, te Amsterdam.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 2.50 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 3.00 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f .10. Abonnementen worden aangegaan door het Bureau te Amsterdam, Boekhandlaars, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f .20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f .12 per regel.

Pro Hege.

II.

Pilatus dan zeide tot hem: Zijt gij dan een koning? Jezus antwoordde: Gij zegt, dat ik een koning ben. Hiertoe ben ik geboren, en hiertoe ben ik in de wereld gekomen, opdat ik der waarheid getuigenis geve. Een iegelijk, die uit de waarheid is, hoort mijne stem.

Joh. 18:37.

De Staten van Europa gelden nog altoos als Christenlanden. Er zijn in het Oosten ook enkele miljoenen personen, die den Islam volgen; er is een diaspora van Joden door alle landen gespreid; onder de Lappen en Finnen in noord-Scandinavie zijn zelfs nog Heidenen; maar deze allen saam vormen nog geen vier ten honderd van de Europeesche bevolking, en nog steeds wordt het geloof de bevolking in Europa opgegeven als bedragende zes en negentig van de honderd. Ook in Nederland gaat dit door. Er zijn, blijkens de jongste volkstelling, in ons land 104.000 Joden, en een 80.000 personen zonder confessie, maar op de ruim 5 1/2 miljoen inwoners van ons land geeft dit nog slechts even 3 procent.

Geen twijfel dus, of in het groote wereldgeheel wordt ook over ons land nog steeds de naam van Christus uitgeroepen. Hem behoort, naar luid van de statistieke gegevens, ook Nederland nog in zijn overgrote massa-liteit toe. Want immers die opgaven zijn niet door wie er buiten staat gemaakt, maar bij de volkstelling door de hoofden der gezinnen zelf opgegeven. Het is alsoo de bevolking zelf die in deze opgaven, zoo officieel als 't slechts kan, zich als gedoopt en als aan Christus toebehoorende heeft aange-meld. Het is wel zoo, dat de hoofden der gezinnen bij die opgave niets persoonlijk omtrent hun eigen geloof, noch omtrent het geloof der hunnen hebben meegedeeld, maar ze gaven dan toch op, dat ze tot de Nederl. Hervormde Kerk, tot de Roomsche-Katholieke Kerk, tot de Gereformeerde Kerken, tot de Lutherse Kerken enz. behooren, en officieel wenschen gerekend te worden; en bijna zonder uitzondering belijden alle deze kerken nog statutair, dat ze Christus als Koning belijden en hulden. Van de Gereformeerde Kerken weet een ieder dit. Van de Roomsche-Katholieke kerk staat 't evenzeer vast. En, hoe men het ook wende of keere, de groote Nederlandsche Hervormde kerk kent nog altoos geen andere officiële belijdenis dan de Confessie van Guido de Brès, den Heidelbergschen Catechismus en de Dortsche Leerregelen, waarin de erkenning van het Koningschap van Christus onomwonden wordt uitgesproken. Indien we alzo niet treden in de persoonlijke verhouding, maar op de officiële cijfers afgaan, en de officiële stukken als grondslag nemen, heeft nog altoos de geheele bevolking van Nederland, op een klein percentage van drie ten honderd na, zich officieel uitgesproken, als behoorende en als willend behooren tot die Christelijke kerken, die de banier van Christus Koningschap in haar officiële belijdenis geproclameerd hebben.

Maar plaats nu tegenover die cijfers de pijnlijke realiteit, en waar kunt ge dan zeggen, dat ge in ons officiële land en in de toonevende kringen ook nog maar iets van de hulding van Christus als onzen Koning terugvindt?

Het is zoo, er is nog een overblijfsel in de erkenning van den Zondag, en in de viering der algemeen erkende Christelijke feestdagen. Niet de Vrijdag gelijk onder den Islam, niet de Zaterdag gelijk onder de Joden, maar de eerste dag der week geldt nog altoos als dag der ruste; en zelfs zij die feitelijk geheel met het Christendom gebroken hebben, maar toch ter wille van de lagere volksklasse voor een wekelijkschen rustdag ijveren, komen er voor uit, dat alleen de Zondag als zoodanig kan worden afgezonderd. De Zondag, d. i. de dag der Christenheid, door de Opstanding van Christus uit de dooden geheiligd. En even-zoo staat het met de Christelijke feestdagen. De Puriteinen in Schotland hadden die feestdagen willen afschaffen, niet uit ontroeven aan den Christus, maar uit overgeestelijkheid. De Kwakers en andere secten dreeven met af op dien stroom van het overprikkeld Spiritualisme. Maar in het volksleven hebben deze Christelijke feestdagen zich weten te handhaven, soms met zeker protest tegen den tweeden, vooral tegen den derden feestdag van Pinksteren, maar, over de massa genomen, en officieel, is het nog alom het feest van Jezus geboorte, het feest van zijn opstanding uit de dooden, het feest van zijn Hemelvaart, en het feest van de uitstorting van den

Heiligen Geest, die (met invoering van den Goeden Vrijdag als gedenktag), breking in den gewonen gang van het volksleven maken, en ook van Overheidswege in wet, besluit en administratie erkend worden. Oppervlakkig bezien een verschijnsel zonder hoogere beteekenis, maar in zijn officiële karakter nog altoos een feit van gewicht. Niet zozeer alsof men zeggen kon, dat hierin aan den Christus wezenlijk de hem toekomende hulde wordt gebracht, maar als bewijs te meer, dat de Christelijke traditie zoo diep wortel in het nationale leven heeft geschoten, dat ook hierdoor, evenals in de bevolkingsregisters, het Christelijke karakter van ons volk, althans nominaal, uitkomt.

In de tweede plaats spreekt officieel nog iets van die christelijke traditie in onze Schoolwet, die opwekking vraagt niet alleen in maatschappelijke, maar ook in Christelijke deugden; reeds hier echter kantelt de beteekenis. Immers historisch staat het vast, dat hierbij bedoeld was de herleiding van het Christendom tot een bloot zedelijke factor, opzettelijk losgemaakt van den stam des geloofs in Christus als onzen Koning. De deugden drongen naar den voorgrond. Er werd ten hoogste nog erkend, dat de Christelijke standaard des zedelijke levens zich als treffelijk aanbeveelt. Alleen maar, wat Christelijke deugden in onderscheiding van maatschappelijke deugden waren, werd zelfs niet aangeduid; en de uitkomst was al spoedig, dat het 'Christelijke' geheel in het maatschappelijke verdronk, en dat 'maatschappelijke deugdenstelsel in tal van scholen werd opgebouwd op een grondslag, die eer tegen het Christendom overstond, dan dat hij op het geloof aan den Christus geplaatst was. Gevolg was dan ook, dat juist zij, die nog aan het Koningschap van den Christus vasthielden, die scholen meden, en dat ze omgekeerd het gezochte Dorado werden voor dat deel der bevolking, dat van den Christus afzwierd, om ten slotte een onderkomen te zoeken in de tente van het scepticisme en van de Sociaal-Democratie.

En toch is hiermee alles gezegd, en alles uitgeput, wat op officieel terrein nog aan het Christelijk karakter van den Staat herinneren zou. Zijn er andere landen, waar zelfs het Parlement nog met een gebed in Jezus naam geopend wordt, in onze Staten-Generaal is van gebed ter opening van de zitting geen sprake. 'Gods zegen' wordt in de troonrede nog vermeld, maar in een vage formule, die zelfs voor verklaard atheïstische ministers geen bezwaar schijnt op te leveren. Aan een leggen van de hand op het Evangelie bij het zweren van den eed wordt niet meer gedacht. En mocht al een enkel maal nog in een officieel woord van de Christelijke grondslagen van ons Volksleven gewaagd worden, dan lokte dit steeds protest uit. Zelfs de geheel onopgemerkte, bloot geschiedkundige herinnering aan het grondtype van ons volkskarakter gaf soms aanstoot. En waar men ook op officieel terrein nog zekere zwakke erkenning van het Christelijk element vinden mocht, nooit en nimmer gaat dat boven het formeel en traditioneel uit, en van een erkenning van Christus als Gods gezalfden Koning valt niet één enkel spoor meer te ontdekken.

En is het nu anders, is het beter, als ge het officiële terrein verlaat, om uw onderzoek voort te zetten op het publieke terrein?

Er zijn in ons volksleven drie groepen. Een eerste groep van hen, die meer in stilheid en vergeetelheid schuilen; een tweede van degenen die wel in de groote volksbeweging meeleven, maar zonder er zelfs den toon in aan te geven; en eindelijk is er een kleine, maar niettemin zeer invloedrijke groep, die overal op den voorgrond treedt, in alles het hoogste woord spreekt op elk gebied de leiding aanneemt, en die tegenover buitenland en binnenland den Nederlandschen geest heet te vertegenwoordigen. Die laatste, weinig talrijke, maar hoog-intellectuele kring zet bij ons den toon in voor de publieke opinie; de tweede breedere laag spreekt op beurs en markt, maar mengt zich minder in het publieke leven; terwijl de derde, de diepste, maar de verreweg talrijkste laag bijna geheel in het huiselijk leven en in het ambt en in het klembedrijf opgaat.

Die eerste, wel kleine, maar toonevende kring wordt gevormd door de hoogleraren aan de Universiteiten van Rijk en gemeente, en aan de Technische Hoogeschool; door de leeraren aan de Gymnasien en Hogere-burger-scholen; door de schrijvers in de groote pers; door de hogere en lagere ambtenaren; door de mannen der Kunst en der Kunstcritiek; door de leden der Staten-Generaal, door de staatsleden

in breeder omtrek; door de chefs van groote corporaties; door de hoofdsprekers op meetings, — tot door die allen saam, die in het publieke leven, hetzij door hun positie, hetzij door hun talent vooraan dringen.

Kan nu gezegd, dat, gelijk onder den Islam zelfs de verst afgewekene Muslim nog altoos als één man voor Mohamed roepen, zoo ook in dezen toonevende kring van het Nederlandsche volk de eere van Christus Koningschap het woord en de daad inspireert? Toont het publieke leven u, dat in dezen invloedrijken kring het hooghouden van Christus naam drang en behoefte voor elk en tolk van ons volksleven is? Ontwaart ge iets ook maar van algemeene ergernis, als de Naam van Christus als onzen Koning te na wordt gekomen? Voelt ge dat op het publiek terrein in ons Christenland de eere van den Christus op aller hart weegt? Sprekt zich 't besef uit, dat ons volksleven, uit Christelijke actie opgekomen, en in den Christus nog steeds zijn hechtsten wortel vindend, wat er ook kome, nooit van den Christus mag worden afgetrokken, maar in Hem steeds zijn kracht vernieuwende concentratie moet terugvinden? Is er deloyauteit, die onder alle afwijking en bij alle verschil, toch in trouw en met ridderlijken moed zich aan den Christus vastklemt, en niet duldt dat ooit zijn heilige Naam in zijn hooge beteekenis voor ons nationaal bestaan en voor heel ons volksleven zinke?

Helaas, niets ervan!

Uit den boezem der Christelijke partijen moge een machtige actie voor de eere van den Christus opkomende zijn, de kring die dusver nog altoos den hoofdtoneel in ons publieke leven aanneemt, roept voor het Koningschap van Gods gezalfden Koning op geen enkel terrein meer. Niet alleen de loyaliteit is weg, maar zelfs het besef, sleut uit, dat er hier voor loyaliteit oorzaak zou zijn. Alle Islamitisch land roemt nog in zijn Profet, maar in ons Christenland geeft er vergeetelheid van en verzet tegen den van God gezalfden Koning den publieken toon aan.

Wel hoort ge nog de erkenning, althans voor zooverre uit andere oorzaak van Jezus niet kan gewezen worden, dat hij onder de onderscheidene stichters van een wereldreligie, vergeleken bij Kung-fut-se, Buddha en Mohamed, een hooger en fijner religieus besef verried. Wel is men nog niet ongenegen om onder de religieuze genieën aan Jezus de hooge plaats der eere te laten. Wel wordt over den Rabbi van Nazareth als mensch, nog altoos met zekeren eerbied gesproken. Aan Voltaire met zijn écrases l'infame zijn we nog niet toe. En wel erkent men nog vrij algemeen, dat de Christelijke zedeleer zekere voorkeur bezit. Maar voor Jezus Koningschap gevoelt de publieke opinie niets meer, ja, men weet er niets meer van. En hoe hoog men ook Jezus' religieus en ethisch besef eere, men aarzelt geen oogenblik te verklaren, dat er toch nog hooger en religieus en ethisch besef is, dan in hem werd gevonden, en men maakt zich reeds op om ons dat hoogere aan te prijzen.

En die gedeeltelijke vereering van den Christus als zedenleeraar vindt ge dan nog meest bij die kleinere groepen, die onder de hoede der moderne predikanten kwamen; d. i. van mannen die nog altoos min of meer ex officio zich over den Christus moeten uitspreken. Maar in den breedere toonevende kring vindt ge als regel dit zelfs niet meer. Daar stuit ge veeleer op een harde realiteit, die zoover van alle christelijke traditie los is, dat men eenvoudig over den Christus zwijgt. Er komt uit het hart niets meer voor Hem op. Men vindt in zijn zelfgenoegzaamheid geen aanleiding meer, om den Christus te berde te brengen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap, in hun kunst, in hun litteratuur, in hun pers ontwaart ge zoo goed als niets meer van een heilige bezieling, om zich in den Christus te laten bewegen. Het geheele bestaan, en schier alle denken van dezen breedere kring gaat buiten den Christus om. Jezus beleedt geen plaats meer in derulken levensbewustzijn. Ze zijn bijna ganschelijk aan den Christus afgestorven. In hun wetenschap

aloe, en niet, gelijk ze thans veelal verstaan wordt, doelde op den Drieëenigen God. In den Heere wil altoos zeggen: „in Christus onzen Heere". Heere beteekent hier altoos: in ons verheerlijkt Hoofd, in den van God over ons gezalfden Koning. Het is de formule, die het leven der Christenheid van het leven der wereld afscheidde.

Er was eerst in al die steden en dorpen slechts één geestelijke dampkring, slechts één levensatmosfeer, die uit de wereld, en in die wereld uit het Heideense leven opkwam. Dat was het leven in de wereld. Maar daar tegenover kwam nu op eenmaal een andere geestelijke dampkring op, een andere levensatmosfeer, die van den Christus uitging, en die heette het leven niet in de wereld, maar het zijn en leven in den Heere.

Er was tweerlei geest, tweerlei leven, tweerlei norm van het leven. De één de geest der wereld, het leven uit de wereld, de norm of regel dien de wereld aangaf. En daarnaast, daartegenover, daar dwars doorheenschuivend, de geest van Christus, het leven uit Christus, de regel des levens, die van den Christus uitging.

Die diepe tegenstelling kwam toen pas op. Ze begon pas heerschappij te oefenen, ze begon pas scheiding in de harten, scheiding tusschen de personen, scheiding tusschen kringen te maken. Er moest daarom telkens aan dit onderscheid tusschen het tweerlei leven, aan deze tegenstelling tusschen den tweerlei geestelijken dampkring herinnerd worden. En dit deed men toen, door er telkens bij te zeggen: Al wat ge doet, doe dat in den Heere, doe dat gedreven door den Geest van Christus. Leef wat ge leeft in gemeenschap niet met den geest der wereld, maar in de gemeenschap met uwen Heere, met Christus, met uw Koning en uw geestelijk Hoofd.

Het was een ander organisme dat opkwam. Een nieuwe wereld die in de oude wereld zich een eigen sfeer, een eigen positie afdacht. En al het onderscheid tusschen wat men daarvoor gekend had, en nog steeds om zich zag, en tusschen dat nieuwe, dat hemelse, dat heilige dat nu kwam, drukte men dan niet door te zeggen: Doe wat ge doet in den Heere.

Men spreek niet van nieuwe zeden, niet van nieuwe usantien, niet van nieuwe omgeving of levenskring, maar trok 't alles samen in den Heere, die alder Heere was. Men greep de tegenstelling niet uit de praktijk, niet uit een confessie, riet uit een kerkelijk verschil, maar geestelijk, uit den hemel, uit Hem die allen bezielde en aandreef, die over allen heerste. En daarom lag 't alleen, en volledig, en rijk en aangrijpend uitgedrukt in dat één gezeg: Wij leven in den Heere.

Nog dieper zelfs drong dat in den Heere in het wezen der Christenheid in.

De gemeente der herborenen kan men zich niet los van den Christus denken, noch den Christus los van de gemeente. Christus onze broeder, Hij Gods eengeborene Zoon, en wij kinderen Gods. Hij de erfgenaam, en wij mede-erfgenamen met Hem.

Zoo werd het één heilige familie, één goddelijk gezin, en in dat hemelse gezin Christus het Hoofd, en de geloovigen zijn leden.

Dat drukte men uit niet door het beeld van een lichaam, neen 't was een Lichaam. Niet een corporatie, niet een bijeenvoeging van personen. Maar één Lichaam, uit de geboorte opgekomen. Wie niet wedergeboren was, stond er buiten, wie wedergeboren was, was er in. Was er vanzelf in. Voor eeuwig in. En kon er niet meer uit.

En al die wedergeborenen waren niet ieder op zichzelf wedergeboren. Het was één Geest die ze allen had aangegrepen, en ze allen samen door hun tweede geboorte in een nieuwe levensband had saamsgebonden. Niet los van den Christus, maar uit en door den Christus. Hem toegeëigend om eeuwig en altoos met hem in dat innig levensverband te blijven. En dat innige levensverband bracht te wege, dat ze samen één organisme, één geestelijk geheel, één Lichaam vormden, en dat in dat Lichaam Christus allen Hoofd was, en al Gods kinderen samen zijn Lichaam, en in dat Lichaam leden met een eigen roeping, met een eigen gave, met een eigen functie vormden.

Zoo hadden „de heiligen", gelijk toen de Christenen heetten, tweerlei leven. Geboren uit de wereld, waren ze krachtens hun natuurlijke geboorte nog in het leven der wereld verwickeld, maar in het diepst van hun wezen, in hun innerlijk zielsbestaan, in hun kern en middenpunt, waren ze geestelijk opgenomen en ingewikkeld in de banden van het Lichaam van Christus. En gelijk bij ons uw Lichaam naar u heet, zoo heette ook dat Lichaam naar Christus. In dat Lichaam besloten zijn, of in Christus, in den Heere zijn, had één zin, en toonde één stempel.

In den Heere staan, in den Heere arbeiden, in den Heere vertrouwen, het duide immers alles op dat één, dat men zich konde en bekende als een levend lid van dat levende Lichaam, waarvan Christus het levende Hoofd en de Heere was.

En hieraan is natuurlijk, hoe ook de tijden wisselden, niets veranderd.

Zij 't dus al, dat wij, levend in een wereld, die hoe ook aangedoeld, nog altoos het Christelijk stempel draagt, dragt noch behoefte gevoelen, om dat in den Heere op alle manier en bij elke gelegenheid uit te spreken, de zaak bleef. En tenzij ook uw leven, in oorsprong, voortgang en uiting, een gestadig leven in den Heere zij, schiet ge in uw geloof te kort, en zijt ge nabij der verloochening van uw Heiland.

Niemand kan ook nu een kind van God, een verlorene, een wedergeborene zijn, of hij is in den Heere, en is door het Lichaam van Christus omsloten, daarin ingeweven, en daarin opgenomen, zoodat de adem van Christus Geest zijn levensadem is, en het levensbloed van dat heilige Lichaam ook door de aderen zijner ziel vloeit.

Maar alsoo te leven, is niet genoeg. Het geldt hier geestelijk zijn, en geestelijk leven, al moge het onbewust aanvangen, kan niet in onbewustheid voortduren. In het kindeke moge veel nog onbewust sluimeren, in wie opwast en opgroeit en tot kennis en inzicht en zelf bewustheid ontwaakt, kan en mag dat niet zoo blijven.

Veeler moet ge met uw volle menschelek bewustzijn in dezen uw nieuwen toestand indringen. Niet alleen, niet eerst zelfs met uw denken, maar rechtstreeks met uw gevoel, met uw sensatie, met uw geestelijke gewaarwording. Ge moet merken, weten, gewaarworden, en voelen, dat alzo uw positie werd; en dat ge nu als een levend lid in dat levende Lichaam, waarvan Christus het Hoofd is, zijt ingesloten. Ge moet doorzien en erkennen, wat in dat Lichaam uw plaats is. Welke functie, taak en roeping zij in dat Lichaam van Christus heet te vervullen. Zal dat Lichaam waarden en groeien,

dan moet elk lid van dat Lichaam, en dus ook jij, geestelijk meegroeien. Ge moogt in dat Lichaam geen gangren zijn, dat straks wordt uitgezogen. Ge moet een gezond, heilig meellevend lid van dat Lichaam zijn. Dat Lichaam moet u zegenen, en van u moet een zegen voor dat mystieke Lichaam uitgaan. En dit alles nu, 't is en blijft ook voor u saamgevat in die één uitdrukking, dat ge in den Heere moet zijn, in den Heere moet leven, in den Heere moet staan en strijden, en dat in den Heere de geestelijke zinspreuk moet zijn, die heel uw existentie indrukt.

Niet een roepen: Heere Heere, maar het voor Gods oog en voor het oog der wereld doen blijken, dat ge in den Heere zijt.

Amsterdam, 11 Jan. 1907.

I.

De witte das, waarmee ten onzent het liberalisme zich siert, doet in den laatste tijd weer duchtig opdagen.

O, als de heeren zoo kousjes onder elkaar aan hun bittertafel zitten en zoo fijntjes den spot drijven met het „vroem gekwexeld der smalle gemeente", dan is er zelfs met den vergrootglas van die witte das nauwelijks meer dan een speldeknoop te ontdekken.

Maar zoodra de politiek er belang bij heeft en de heeren in 't publiek oorenen, dijt diezelfde witte das zoo breed uit, steekt ze haar strikken met bevalligen zwier naar beide zijden omhoog en dalen haar slippen zoo laag af, dat ze haast aan een dominieubeef u denken doen.

Vandaar de diepe verontwaardiging der liberalen pers ten onzent, toen Frankrijk's minister er prat op ging, dat de vrijzinnigheid „de lichten aan den hemel had uitgeblut". Ze kunnen er zich wel stilleken in verkwamen, wanneer Combes en Clemenceau zulke geniepige kneepjes geven aan de Roomsche Kerk; ons, geuzen, zit immers de papenbaat van ouds in 't bloed. Maar om zoo in het publiek te komen verklaren, dat alle hooger licht is uitgeblut, is onvoorrechtig en dom. Dan leverde onze groot-makelaar in verkiezingsleuzen en kabinetten beter blijk van staatsmanskunst, toen hij nog onlangs te Amsterdam met een trillende stem sprak van de liefde, de hoogachtung en de waardeering, die 't liberalisme ten onzent den godsdienst toedraagt. Wel te verstaan den godsdienst binnenhuis. Want op politiek gebied blijft diezelfde godsdienst nog altijd, evengoed als in Frankrijk, contrabande.

Ook het Handelsblad kan bij tijden zoo vroom doen. Met wat heiligen ijver trad het in de dagen van de Dolantie niet voor de vaderlandsche kerk in 't krijt. Hoe stichtelijk en zalvend zijn soms de Van dag tot dag-meditaties, met een sausje mystieke gemoedelijkheid overgoten. En hoe warm nam zijn redacteur het nu weer op voor die door de boze Standaard zoo wreed gemade Protestanten in Frankrijk, en bleek hij met onze moderne en orthodoxe domine's in zoo uitstekende connectie te staan. Ja, in de Kroniek mag een laatste confrater in treffend geslaagde parodie de Van dag-tot-dag-schrijver om zijn bombast en holle rhetorica telkens in 't ootje nemen, de heer Boissevain trekt zich van die ondeugende plagerij niets aan. Hij weet wel, dat men in de deftige liberale kringen het zoo wel wil. En de treffende liefde voor de Vaderlandsche Kerk, die nooit sterker dan juist in de verkiezingsdagen blijkt, deed immers reeds zoo vaak dienst als blinker achter het liberale scheepje, wanneer men op vangst van onnoozele kiezers uit was.

Zulk een vroomheid werkt aanstekelijk, en zelfs onze openbare onderwijzers zingen mee in het loor. In de Bode, speciaal orgaan der openbare onderwijzers, werd onlangs de openbare school aangeprezen, natuurlijk omdat ze „verdraagzaamheid" kweekt — wat die verdraagzaamheid beteekent, ziet ge in Frankrijk — maar ook omdat ze den godsdienst eer bevordert dan afbreuk doet. De kinderen, die in hun jeugd de openbare school bezochten, bleken op lateren leeftijd — zoo lollukt de Bode — „dikwijls kerkker, rechtzinniger dan hun ouders" te zijn. De Tijd, die het heere citaat mededeelt, zet er boven: Nafet en — nog wat. Ja, nog wat!

Men late daarom door al dit vroom gepraat zich niet misleiden. Als Goeman Borgesius zoo aandoenlijk spreekt van de liefde der liberalen voor den godsdienst; het Handelsblad voor de Vaderlandsche Kerk in 't vuur gaat; en de openbare onderwijzers roemen in de „kerkscheid en rechtzinnigheid van hun leerlingen", dan weet ge dat de vos de passie preekt.

En wie niet al te onnoozel is, schuift dan een dubbelen grendel voor zijn hoenderhok.

In den strijd, die met dubbele heftigheid in de Hervormde Kerk zal uitbreken, zoodra de reorganisatie wordt doorgevoerd, hangt de beslissing over de suprematie noch aan de modernen, noch aan de confessionneelen, maar aan de ethischen.

Niet dat de ethische richting onder het volk zoo sterk is. Daarvoor is het ethische beginsel te vaag, te zwevend, te weinig scherp belijnd. Maar wel heeft de ethische richting in de predikanten-wereld de overhand, dank zij de opleiding aan de Staats-universiteiten. Aan al onze Staats-hoogescholen is er slechts één, zegge één gereformerd hoogleraar in de theologie. En deze eenling is niet door de Kerk aange-steld, maar door het Ministerie Kuypers. De rest is ethisch, groninger of modern. En aangezien te Utrecht, dat de meeste theologen trekt, de geest overheerschend ethisch is, vaart het grootste aantal studenten mee in dit zop.

Hing de beslissing aan het volk, dan zouden ethischen behalve in de steden zoo goed als niets te beteekenen hebben. Maar waar de beslissing vallen zal in de classieke ver-

gaderingen, geven de ethische predikanten den doorslag. Zij staan midden op de wip-plank. Naarmate zij of rechts of links zich voegen, gaat de plank omhoog.

Zowel de confessionneelen als de Modernen voelen dit, en vandaar de wedloop, die tusschen beiden plaats vindt om der ethischen gunst te winnen. De confessionnele groep koos daarom in het reorganisatie-comité mannen van beslist ethischen stempel; ze legt in pers en tijdschrift-artikel er nadruk op, dat ook bij Calvijn het „ethische element" zulk een voornaam rol speelt; ja, ze oordeelt dat in de ethische theologie zooveel goeds zit, waarmee de Gereformeerde theologie winste kan doen. En de ethischen zouden al zeer onnoozel moeten wezen, wanneer ze achter die vriendelijkheidjes den lijnstok niet voelden.

Maar ook de modernen beginnen visitekaartjes bij de ethische kringen te pousseeren. In de Hervorming wordt reeds openlijk op een bondgenootschap met ethischen en groningers aangedrongen, teneinde leertucht en confessiedwang te keeren. Het verschil tusschen ethisch en modern heet in den grond toch zoo bitter klein, een verschil van meer of minder, maar dat in het niet verdwijnt bij de tegenstelling met de streng-Gereformeerde groep, die nog aan de Schrift en de Confessie vasthoudt.

Zoo blijkt dat ook hier de worsteling om de macht de verhoudingen vervalscht. In plaats dat iedere groep haar eigen banier met frische kleur ontrolt en kracht zoekt in handhaving van eigen beginsel, wordt water in de melk gedaan en „geliebdeugd" met de middenpartij, om haar gunst te winnen.

Zoo zal de ethische richting met den buit strijken gaan.

Want hetzij dat ze bij de confessionneelen, hetzij dat ze bij de modernen zich aansluit, ze zal voor die hulp betaald willen worden. Betaald niet in vriendelijke woorden alleen, maar ook in daden.

Daar-in schuilt het gevaar.

Een eerlijke worsteling, waarbij men zijn leven op 't spel zet, verheft en adelt. Maar een overwinning behaald door hulp van een bondgenoot, die straks, als loon voor die hulp, het offer van uw overtuiging u vraagt, is erger dan een nederlaag.

Onze critiek op het vonnis van den Haag-schen Kantonsrecht wordt door de Arnhemse Courant aangehaald als een bewijs, dat wij de Kerk willen plaatsen boven het gemeene recht en de bepalingen van het Burgerlijke Wetboek, en aldus de Kerk een Staat in, ja boven den Staat willen laten vormen.

Mogen we onzen liberalen confrater opmerken, dat hij hier een caricatuur teekent, die onze bedoeling al zeer onjuist weergeeft. Dat de Staat eenzijdig als handlangers van de Kerk zou moeten optreden om haar bepalingen te handhaven, ligt zoo weinig in onze lijn, dat we juist omgekeerd prezen, dat de Kantonsrecht weigerde de door de Kerk opgelegde belasting als wettig te erkennen. Maar wel vraakten we, dat de Kantonsrecht in de consideranten van dit vonnis op de Kerk toepasselijk verklaarde de gewone regelen, die volgens de wet voor verenigingen gelden, omdat de Kerk geen gewone vereniging is.

De Staat heeft, de Arnhemmer zal dit toestemmen, bij het vaststellen van het recht, geen absolute macht; hij is gebonden aan het wezen der dingen. Hoe machtig het Engelsche parlement ook zijn moge, het kan van een man geen vrouw maken. En precies eender is het hier. De Kerk is geen menscheleke vereniging op een lijn te stellen met een kegelclub, liefdadigheidsvereniging of begrafenisfonds. Ze is een Goddelijke stichting, die sui generis is, en een gansch exceptioneel karakter draagt. En even dwaas als een Staat zou zijn, die mannen en vrouwen over één kam zou scheren, even dwaas is hij, wanneer hij de Kerken dwingen wil in het keurlijk van de gewone verenigingen zich te voegen. Daarom wezen we er op, dat de Staat bij het handels-, dienstboden- en militaire recht, wel degelijk rekening houdt met de eigenaardige usantien en gebruiken in die kringen geldende en het daarom onrecht is, dit alleen bij de Kerk niet te doen.

Wat de Arnhemmer hietgeen opmerkt, dat dit handels-, dienstboden- en militaire recht door den Staat uitdrukkelijk is erkend en gelimiteerd, terwijl dit bij het kerkelijk recht niet is geschied, is op zichzelf juist, maar toont, dat er hier een lacune is, die hoe eer hoe beter moet worden aangevuld. Thans heeft tegenover de Kerk de wilkeur van den rechter vrij spel. Toen indertijd de Hervormde Kerk een actie tot belasting-betaling instelde tegen de „dolerenden", heeft menig kantonsrecht die actie toegewezen op grond dat volgens de kerkelijke bepalingen de dolerenden als lidmaat der Kerk waren te beschouwen. Thans nu het „modern" lidmaat geldt, verraadt de kantonsrecht precies omgekeerd, dat de kerkelijke bepalingen hier niet gelden. Voor het rechtsbepal is dit stuitend. Wat in het eene geval recht is, kan in het andere geval geen onrecht zijn.

Onze wetgeving onderscheidt tusschen gewone verenigingen en kerkgenootschappen; ze heeft voor de kerkgenootschappen zelfs een afzonderlijk hoofdstuk. Wanneer de Haagse kantonrechter desniettegenstaande de algemeene regelen van de verenigingen toepast op de Kerk, wordt daardoor niet alleen het wezen der Kerk aangetast, maar ook tegen den geest onzer wetgeving gezondigd.

De Arnhemmer zal daarom wel doen van zoo groote woorden als een „Staat in, ja boven den Staat te willen vormen", zich te onthouden. Het probleem, dat hier voor ons ligt, wordt met zoo ruwen zwaardslag niet opgelost. Niemand onzer denkt er aan,

de Kerk boven den Staat te plaatsen; wat we alleen handhaven is het publiek recht der Kerk, gelijk Groen het noemde. Het recht der Kerk om door den Staat niet te worden beschouwd als een private vereniging, wat ze niet is, maar als een Christelijke Kerk in haar eigenaardig karakter. En dat eigenaardig karakter komt juist het sterkt uit bij de vraag, wie als lidmaat der Kerk te beschouwen is. In elke gewone vereniging wordt men lid door vrijwillige toetreding; in de Kerk wordt men lidmaat door zijn geboorte. De Haagse Kantonsrecht, die dit feit ontkenne, heeft daarmee het wezen der Kerk aangetast. En daartegen ging ons protest.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XII.

Staat dus eenzijdig vast, dat het Genadeverbond naar zijn innerlijken aard, betekenis en doel waarlijk zaligmakend is en dus alleen voor de uitverkorenen geldt, aan de andere zijde moet even beslist worden vastgehouden, dat elke toetsteen om hier op aarde met onfeilbare zekerheid uit te maken wie uitverkorenen is en wie niet, aan Christus Kerk ontbreekt.

Ons vorig artikel toonde dat aan. Alle middelen en wegen, waarlangs men beproeft heeft tot zulk een schifting te komen, bleken onvolgende te zijn. Noch een sekere geloofsverklaring van de ouders bij de geboorte van een kindeke, noch de indruk, dien de geloovigen van een volwassen persoon ontvangen, kan als onbedriegelijke maatstaf gelden, gelijk het voorbeeld van Eva en de discipelen van Christus ons toonde. Ook het zelfgetuigenis der betrokken personen geeft die onfeilbare zekerheid niet, omdat, nog daargelaten dat die getuigenis bij de kleine kinderen uiteraard ontbreekt, waaraachtige kinderen Gods dikwijls in twijfel over hun eigen staat voor God kunnen verkeeren, terwijl omgekeerd, de hypocrieten en huichelaars roemen kunnen in een geloofssekerheid, die toch niet anders dan zelfbedrog is.

Zelfs gaan we thans nog verder en we maintaineren, dat God de Heere niet gewild heeft, dat door Zijne Kerk zulk een schelling tusschen uitverkorenen en verworpenen zou gemaakt worden. Het is niet een gebrek, een onvolkomenheid, een mistand, in de Kerk, dat ze niet schiften kan tusschen kaf en koren; maar naar het Woord Gods komt dat oordeel haar niet toe. Wanneer de Wederdooper en Labadist op aarde een Kerk wil stichten van enkel heiligen, louter uitverkorenen, waaraachtig geloovigen, en daarom als keurmeester oordeelt over ieder, die als lidmaat der Kerk zich aanmeldt, dan mag dit vroom schijnen, maar in den grond is het onvroom. Want waarlijk vroom is alleen hij, die wandelt naar de ordinantien, die God in Zijn Woord ons gaf.

Christus, de Koning zijner Kerk, wiens woord haar grondwet is, heeft aan de Kerk die taak en roeping niet geschonken. Wel gaf Hij aan zijn apostelen en in hen aan de ambtsdragers in zijn Kerk de sleutelen des hemelrijks om te binden en te ontbinden, en moet daarom niet alleen in de bediening des Woords den zondaar het oordeel Gods aangezegd, indien hij zich niet bekeert, maar ook door de tucht de openbare goddeloosheid uit de Kerk worden gebannen. Maar dit is gansch wat anders dan het oordeel over den verborgen toestand van het hart.

Dat oordeel heeft Christus aan zichzelf voorbehouden in den dag van zijn wederkomst op de wolken. Hier op aarde moet koren en kaf te saam opwassen, blijft de kudda uit bokken en schapen bestaan, worden aan den wijnstok levende en doode ranken gevonden, haalt het eene net goede en kwade vissen op. De scheiding, de groote crisis, geschiedt wel aanvankelijk reeds in de ure des stervens, maar volkomen komt ze eerst tot stand, wanneer Christus wederkomt, „wiens waa in Zijn hand is en die zijn dorschvloer doorzuiven zal". Hier op aarde blijft in Christus Kerk, gelijk onze Vaders het beleden, „onder de goeden altijd vermengd het gezelschap der hypocrieten of huichelaars".

Met opzet spreken we dit zoo beslist uit, om de krenkende beschuldiging af te wijzen, telkens door de voorstanders der volkerker ons voor de voeten geworpen, alsof wij in de diep-diepe dwaling der Labadisten waren teruggevallen, toen we de reformatie van Gods Kerk ter hand namen. Er is tusschen deze broeders en ons geschild; geschild over de roeping der Overheid, geschild over de betekenis van het genadeverbond, geschild over den omvang der Kerk. Dat geschild hebben we nooit bedekt of bemaant, maar rond en eerlijk erkend. Maar dat geschild heeft met het Labadisme niets uitstaande. Wie het schandmerk van het Labadisme ons opdrukt, verraadt daardoor eigen onkunde; onkunde van wat de Labadisten hebben gewild; en evenzeer onkunde van wat ons drijft en bezielt als we het verbond Gods heilig willen houden.

Wel verre toch van, evenals de Labadisten af te gaan op ons subjectief oordeel of in te dringen in de verborgene dingen des harten, willen we ons houden aan den regel, dien God de Heere voor het genadeverbond ons gaf in Zijn Woord. Ook hier geldt: „Tot de Wet en tot de Getuigenissen liden ze niet wandelen naar dit woord, ze zullen geen dageraad zien". Of die goepeerde regel voor ons gevoelt klopt op Gods verborgen wil, is de vraag niet. Het geloof heeft blindelings te gehoorzamen; gehoorzaamheid is beter dan eigenwillige offerande.

Vragen we nu, welken regel God voor het Genadeverbond schonk, dan wijst ons Doopsformulier ons terecht op het woord

dat God tot Abraham sprak: Ik zal mijn verbond oprichten tusschen Mij en tusschen u, en tusschen uwen zaad na u in uwen geslachten, tot een eeuwig verbond, om u te zijn tot eenen God en uwen zaad na u. En dat deze regel niet alleen gold voor het Oude Testament, gelijk de Wederdoopers beweerden, maar even goed voor het Nieuwe Testament, leidt datzelfde Doopsformulier terecht af uit het woord door den Apostel Paulus op den Pinksterdag gesproken: Want u komt de belofte toe en uwen kinderen en allen, die daar verre zijn, zoo veel als in de Heere onse God toe reepen zal. Het Genadeverbond omvat dus de geloovigen en hun zaad. En voorzover de Kerk roepen is om het Genadeverbond door het teken des Doops te verzegelen, heeft ze bij de volwassenen alleen te vragen of ze geloovigen zijn, en bij de kinderkens of ze uit geloovige ouders zijn geboren.

Van een subjectief oordeel over den staat der harten is hierbij geen sprake. Bij de volwassenen niet, omdat de Kerk als geloovigen te erkennen heeft degenen, die voor haar belijdenis des geloofs hebben afgelegd en die deze belijdenis met een Christelijken levenswandel bevestigen. Of die belijdenis geveind is en die levenswandel slechts een schijn, beoordeelt de Kerk niet en kan ze niet beoordeelen. Maar wel heeft ze stijf en onveranderlijk vast te houden aan den regel, dat ze geen volwassenen doopt, dan die belijdt te gelooven in Christus Jezus als Gods Zoon, die gestorven is om onze zonden te verzoenen. Een gedwongen doop, waarvoor heel een volk, nog heidensch in zijn hart, der Christelijke Kerk wordt ingelijfd, zonder dat van persoonlijke geloofsbelijdenis sprake is, is lijnrecht in strijd met Gods Woord. Wat Keizer Karel niet de Saksen deed, is daarom een onheilighen van het Genadeverbond. Wie geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zing worden, is de klare, duidelijke uitspraak van Christus zelf, die zulk een volksdoop verbiedt. Zooda als ook Philippus, de evangelist, den Moorman niet doopen wilde, voordat hij eerst belijdenis van zijn geloof had afgelegd.

En nog veel minder dan bij de volwassenen kan bij de kinderen van een subjectief oordeel sprake zijn. Of dat kind, dat ten doop gepresenteerd wordt, waarlijk een uitverkoren kind is, weten noch de ouders noch de Kerk. Ook hier heeft de Kerk zich alleen te houden aan Gods goepeerde wils. En waar God bij de oprichting van het Genadeverbond aan Abraham beval het teken des verbonds, de besnijdenis, niet alleen in eigen lichaam te ontvangen, maar het ook toe te bedienen aan de kinderen uit hem geboren, daar heeft ook de Kerk zich aan dezen regel te houden en bij de kinderkens alleen te vragen of ze uit geloovige ouders zijn geboren. Daarom zegt ons Belijdenis, dat de Doop toekomt aan de kinderkens der geloovigen. Dat alle kinderen zonder onderscheid moeten gedoopt worden, is een dwaling van de voorstanders der volkerker, die en door de Schrift en door de Belijdenis uitdrukkelijk weersproken wordt. Keur, achting moet er zijn. Maar die keur gaat niet over den innerlijken staat van het hart der kinderen, maar alleen naar het uitwendige kenmerk, of de ouders van zulk een kindeke tot de „geloovigen" gerekend worden. Niet alleen Jaak, maar ook Ismael, niet alleen Jacob, maar ook Esau is op Gods bevel besneden, niettegenstaande de uitkomst heeft geleerd, dat en Ismael en Esau verworpen waren; ze moesten besneden worden, omdat hun ouders in het verbond der genade met God waren opgenomen. En zoo heeft de Kerk ook in krachten het bevel Gods te doopen alle kinderen, die in het genadeverbond geboren zijn, omdat hun ouders tot dit genadeverbond behooren.

Zooda het Genadeverbond uitwendig zichtbaar voor ons op aarde optreedt, valt het dus niet met de uitverkoren samen. Niet bij de volwassenen, omdat de belijdenis des geloofs niet altijd gepaard gaat met het geloof des harten. En niet bij de kinderen, omdat onder hen naast de Jaak's en Jacob's, altijd de Ismael's en Esau's worden gevonden.

De geloovigen en hun kinderen.

Dr. Kromsig heeft terecht gevoeld, dat de bestrijding van Appellius in onze artikelen over het Genadeverbond tegelijk diende om hem te beantwoorden, ook al noemden we niet opzettelijk zijn naam. Het standpunt van Appellius: Doop al wat in het Doophuis wordt binnengebracht, is ook zijn standpunt. Wat we tegen Appellius aanvoerden, gold dus evenzeer hem.

Nu verklaart Dr. Kromsig, dat de argumenten uit Confessie, Catechismus en Doopsformulier tegen dit standpunt aangevoerd, hem niet overtuigd hebben.

Dit is te begrijpen. Wie eenmaal in het net der volkerker verstrikt zit, dien overtuigt ge met de klaarste en duidelijkste uitspraken onzer Confessie niet. Zoodra Dr. Kromsig op dit één punt toegeeft, ligt heel het gebouw van zijn volkerker tegen den grond. Want de doop maakt juist het cardinale verschil uit tusschen hen, die de volkerker drijven, en ons.

Zij willen heel de natie doopen en aldus kerstenen. Wij houden ons aan den regel, dat alleen de kinderen der geloovigen mogen gedoopt worden. Voor hen is het Genadeverbond evenals bij Israël een „volkerverbond"; voor ons een verbond met de geloovigen en hun zaad.

Heeft Dr. Kromsig nu de moeite genomen om de uitspraken uit de Belijdenis, den Catechismus, de liturgie van den Doop, waarop we ons beriepen, te weerleggen? Hij spreekt er zelfs geen woord over, deelt ze niet eens aan zijn lezers mee, glijd er eenvoudig over heen met deze ene opmerking, dat de praktijk enter vaders toont,

dat het Doop ting moet t. Maar elke maken hoe e. Catechismus, kinderen der ongelovigen met den n. Doophuis bii.

Daarentegen weer gezocht Dr. Kromsig vroegere nat die hebben echthrekers geexcommunic deling waren tijnsche, ja gedoopt wer dat onze vad der ondersch of wat hunne.

Nu zou o beelden zeken zijn. Een ki behoef daar versterken te lidmaat is d het Genade half gedoopt heeft de Ki laten gelden, Christenland uit Christen kinderen der oordeelde me excommunica municatie ge vraag of deze deren na de steeds een st lens uiteenle ongedoopte natuurlijke ge geheel ongeloo nieten, die d hadden, ook al. In al deze ge nog een hand veronderstelde ouders. Maar zouden gestel de praktike: voorbeeld van we ons beriep.

Toch neem praktijk onzer nooit gearze praktijk soms te veel hebben ver niet zijn. dat hij gaf welks ouders waren, toont zaak, dat om rekkelijk ware het voorstel, zakeijik te zo kind andersin worden. Die dat hen telken hebben ze ze doop mocht p bestond voor de vader of u doopt wilden dienstigheden te leiden, is maar doet ool.

We erkennen er verschil b theorie bij de ook hier niet verkeerd was, ze en in hun chismus en in neergelegd. V verwijten, dat hebben prijsg. Op hem rust toonen, dat e beginsel voort die praktijk i hun beginsel stap verder. stelling geleve voortgezet.

Dr. F. L. B mentalen als die Calvijn, in wijsheid en toeg dracht van de den 20 October Schalk, 1906.

De jongste o Meester op het het gereformeer voor ons.

Is deze ont houden was, l wij meenen ge zij in het lich broeder besprek

Na een iel grootte plannen Calvijn geboot 1909 feestelijk ment, met het hoofpersoon, t neemt, dat nu zal denken de bevorderen, kon

Uit twee ge zijn in 1535 va het, wel op uas hem opgesteld Gouds uit 25 gemeenteliden u. In 1536 trad, matie op, en h toen 222 en twi slechts in het i schiften, een p het tweede ool.

Welke die be leven moeten i kort bestek, ma van Calvijn zelf. Maken volgen kerk uit, zoodat